

SALVADOR FERNÁNDEZ CALABUIG

ENTRE L'EMPRESA I EL COMPROMÍS SOCIAL

**Una conversa amb
Magda Lázaro Mascarós**

València, 2024

Col·lecció «País», 2
Dirigida per Francesc Pérez Moragón
Primera edició: juny de 2024

© Salvador Fernández Calabuig, 2024
© Magda Lázaro Mascarós, 2024
© Imatges: arxiu particular de Salvador Fernández, 2024

© 2024, de la present edició:
Institució Alfons el Magnànim
Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació
Diputació de València
Corona, 36 - 46003 València
Tel.: +34 963 883 169
magnanim@dival.es
www.alfonselmagnanim.net

Disseny col·lecció:
Gran Angular Indústries Culturals SL

Disseny i maquetació:
Eugenio Simó

Impressió:
Gráficas Royanes, S.L.
Torrent (l'Horta Sud)

ISBN: 978-84-1156-063-4
Depòsit legal: V-2096-2024

Guardes: Ermita de Sant Vicent del Mas del Jutge (Torrent)

ÍNDEX

11	Introducció
17	I. Arrels
35	II. Adolescència, joventut i participació en la vida de Torrent
49	III. Estudis, primers treballs i immersió social
61	IV. La cacera
75	V. Llengua, símbols d'identitat i cultura
87	VI. L'empresa com a viatge per la vida
99	VII. Associacionisme local i comarcal
107	VIII. Organitzacions empresarials: la Federació del Metall, la patronal valenciana, la Cambra de Comerç de València i l'Associació Valenciana d'Empresaris
135	IX. La Caixa d'Estalvis de Torrent
155	X. La Caixa d'Estalvis de València
191	XI. La Caixa Rural de Torrent
199	XII. Activitat col·laborativa
207	Epíleg
213	Apèndix fotogràfic

INTRODUCCIÓ

A diferència de la tradició anglosaxona, on és freqüent que persones que han ocupat responsabilitats públiques o privades, facen balanç i memòria per escrit de la seua trajectòria i experiència, en la nostra cultura més propera l'escriptura biogràfica no és tan habitual. Sense anar més lluny, a casa nostra per aquesta mancança ens hem quedat sense molts testimonis que, amb la perspectiva del temps, esdevenen imprescindibles. La seua visió sobre determinats fets i episodis de la nostra història recent no hauria passat desapercibuda i, fins i tot en algun cas, haguera influït en alguns àmbits de la societat. També és cert que en les últimes dècades i gràcies a l'impuls d'alguns editors, tot i ser conscients de les limitacions comercials d'aquest gènere, s'han portat endavant iniciatives en aquesta línia, gràcies a les quals hui sabem molt més com han anat les coses en els àmbits de la política, l'economia, la literatura, l'esport o el periodisme. Això és especialment important en una cultura tan àgrafa en alguns aspectes com la nostra.

Per això, la voluntat de Salvador Fernández Calabuig de deixar per escrit el testimoni d'una vida tan intensa i prolífica com la seua resulta tan significatiu per al nostre coneixement com a poble. Al capdavall, es tracta d'un gest de responsabilitat com la que ha mantingut en les diferents activitats que ha desplegat durant la seua vida professional i pública. S'ha d'assenyalar que això tampoc haguera

sigut possible sense el caràcter bonhomiós que l'ha acompanyat al llarg de huit dècades de vida; sempre intentant fer el bé, aprenent dels que en saben per millorar les coses, tot això des d'una gran generositat i estima.

Durant les setmanes en què Salvador Fernández ha hagut de respondre a les preguntes dels qüestionaris temàtics, acordats prèviament, s'ha vist en la tessitura de fer memòria, el que no sempre resulta grat, ni fàcil, ni còmode, per a reconstruir una època que, en gran part, vaig tindre l'ocasió de viure com a periodista d'economia en diversos mitjans valencians de premsa i ràdio. Això també ha fet més estimulante l'encomanda per a contribuir a portar endavant aquesta biografia. En pocs casos es dona el fet que, una persona com Salvador Fernández haja desenvolupat una activitat tan intensa i variada que abasta des del món de l'empresa privada en tres sectors diferents, a la representació institucional patronal i financera, a més de múltiples iniciatives socials o culturals, tant en el seu poble com en la comarca de l'Horta i en el nostre País. El conjunt d'aquestes pàgines recull l'esforç i l'energia dedicats durant anys a tot un seguit d'activitats, materialitzades en les diverses empreses que va fundar, en el seu compromís al capdavant del Cercle Catòlic, en el Fòrum de l'Horta Sud, la Caixa de Torrent, la Caixa de València, la Federació d'Empresaris del Metall, la Confederació Empresarial Valenciana, l'Associació Valenciana d'Empresaris, la Cambra de Comerç, Fira València o en la dotació d'infraestructures per a la gent del seu poble.

Per a poder descriure tota aquesta activitat ha calgut recórrer al record de moltes persones, als arxius, informes i documents personals o públics a l'abast per a contrastar allò que la memòria personal pot difuminar o alterar amb el pas del temps. Cal ressaltar

que en les primeres dècades de la seua presència pública i social no hi havia dispositius informàtics que facilitaren la recuperació de la informació, de manera que moltes de les dades només s'han pogut confirmar recorrent a les fonts primàries i documentals. El mateix biografiat no ha cessat de qüestionar permanentment i de comprovar sistemàticament la veracitat de cada fragment del relat i cada reflexió, sempre amb la incondicional col·laboració de Josep Ferrís i de Vicent Palacios, amics que l'han acompanyat en bona part de la vida professional i personal. Aquest precisament és un dels grans valors del relat de Salvador Fernández. Allò que conta no ha sigut intuït, ni alterat per a adaptar la història a favor de cap causa col·lectiva ni individual.

Salvador Fernández va ser un element clau de les institucions que han regit l'economia valenciana durant els anys de trànsit cap a la modernitat. Va viure una etapa plena de reptes en el sentit que les seues decisions van promoure l'avanç democràtic, tecnològic o social que es necessitava sense por, en cap moment, a canviar les coses. Les seues primeres fites aconseguides a Torrent, amb un equip afí de grans objectius, li van marcar el pas quan va fer el salt al Cap i Casal on s'hi troben els grans espais de decisió. Ací no va caure en la comoditat de deixar que les rutines arcaïques heretades, imperants en les institucions d'aleshores, es perpetuaren en el temps. És més, en ocasions es va veure obligat a lluitar, amb pocs suports, perquè això no succeïra, cosa que al remat va aconseguir allà per on va passar. Però, Salvador Fernández també va ser-hi dirigent en alguns dels moments més convulsos, durant els primers compassos de la nostra democràcia, on calia prendre decisions fermes que mai van ser explicades amb detall i com calia. Van ser temps complicats tant en el món laboral, empresarial i financer com en les relacions socials.

Durant la seua trajectòria va rebre els màxims guardons de les institucions per on va passar i també el premi Carta Poble de Torrent, un dels més preats de la ciutat. Ara bé, el resultat final del seu esforç per dur endavant decisions difícils no li va ser reconegut com haguera calgut fora del seu poble, com podrà comprovar el lector tot seguit. Potser, amb la perspectiva dels anys, el mateix Salvador també va ser víctima d'aquella falta de cultura democràtica en tots els àmbits i de l'ambició o l'afany de protagonisme d'alguns dirigents. Aquest fet, encara ennobleix més la seua decisió de contar-ho ara per escrit. Al respecte, és sorprenent la seua capacitat de treball i lucidesa crítica. Tot i això, aquesta generositat amb els altres l'ha fet ignorar el cost personal que les preocupacions et fan pagar i que ha compartit amb la seua família, quan la salut li ha passat factura.

Salvador va nàixer en una família d'emprenedors arrelats a Torrent i va seguir el mateix camí. Sense saber-ho, des de ben menut, aquesta tradició familiar l'ha dut a ser un gran activista pel seu poble, tant en la part social i econòmica com en les manifestacions culturals i populars. Torrent és un fil present a cada moment en la seua vida professional com a empresari. Com va aprendre dels seus pares i avis, mai ha tingut por al risc i quan ha caigut en un clot ha sabut eixir-ne i construir en ocasions un turó i en altres un cim. Això ho ha aconseguit precisament perquè el seu tarannà l'ha portat a aprendre dels bons exemples, sempre observant des de la humilitat, i aplicant l'aprenentatge als problemes que s'hi anaven presentant. Encara ara, des del seu despatx de jubilat, continua administrant el patrimoni familiar i segueix dedicant bona part del temps a desenvolupar activitats pel seu poble, destinant l'energia vital que després al reconeixement de la tasca feta pels seus veïns, sempre sense perdre el contacte amb els que ha tingut al costat en un moment o altre de la seua vida.

Per tot això, cal donar les gràcies a Salvador Fernández Calabuig pel seu testimoni i per mostrar-se com un referent per als que venen darrere, amb la seua manera de viure.

Magda Lázaro Mascarós

Pàgina següent: La casa natal de Salvador en el carrer de l'Ermita (Torrent), un dia de festa. Salvador amb la seua iaia Dolores Andreu i la fadrina Trini López, coneguda per Carmen. 1949.

X

LA CAIXA D'ESTALVIS DE VALÈNCIA

Ateses les circumstàncies, per res del món tornaria a passar per allò... Presidir la Caixa d'Estalvis de València em va comportar un gran desgast. Em vam fer un regal enverinat i quan el vaig sanar, em van fer fora sense miraments. A més del forat de dèneu mil milions de pessetes, i de les mesures dramàtiques que vaig haver d'adoptar tancant obra social, allò pitjor d'eixos dos anys va ser patir un consell d'administració advers i l'arribada de Clementina Ródenas a l'alcaldia de València. Costa perdonar la venjança de Clementina. I també als que vingueren darrere de mi i s'adjudicaren el mèrit sense reconèixer el treball que jo havia fet en un temps rècord i sense que transcendira a la societat valenciana. Agafaren la Caixa quan ja es podia treballar tranquil·lament. En aquell procés vaig perdre un gran amic, José María Simó, i en vaig guanyar un altre, Paco Pérez García.

Com entra en el consell d'administració de la Caixa d'Estalvis de València?

En 1986 vaig dimitir com a president de la Federació Valenciana del Metall i de totes les institucions on estava present en els òrgans de govern, excepte de l'Associació Valenciana d'Empresaris, AVE. El govern central va aprovar la llei que regulava els òrgans rectors de les caixes, coneguda com a LORCA. D'acord amb la nova normati-

va, els consells d'administració s'havien de renovar per meitats cada dos anys. La fórmula es va decidir amb la intenció de que el canvi no fora traumàtic en cap entitat. En un principi, com tots els consellers tenien la mateixa antiguitat, va haver de fer-se un sorteig. Per a garantir-ne la fiabilitat, estava regulat oficialment i es feia davant notari. Era la fórmula per a decidir quina meitat es quedava i quins havien d'abandonar l'òrgan de govern.

Seguint la llei, el 4 de març de 1987 es va reunir l'assemblea, integrada per 150 persones, on es va aprovar el canvi dels estatuts i de la presidència. Un temps abans, el president de la Generalitat, Joan Lerma, m'havia insinuat que podria optar a la presidència. L'Ajuntament de València havia de proposar a dos persones, que vam ser Àngel Ortí i jo. L'alcalde era en aquell moment Ricard Pérez Casado. Lerma tenia molt clar que volia una persona al capdavant de l'entitat que no s'identificara políticament, independent i amb experiència. El president coneixia la meua trajectòria en la Caixa de Torrent i, també, com a responsable en les institucions patronals valencianes.

Hi havia diverses propostes damunt la taula davant d'aquella elecció, però Lerma no volia cap candidat vinculat al PSPV. Així és com jo vaig eixir elegit president i Francesc Pérez García vicepresident primer. Mentrestant continuava de director general de la Caixa Eugenio Pellicer, que ja ho era amb l'anterior president Marcelino Alamar.

En la comissió executiva estàvem el president, el vicepresident primer, el secretari, que va ser el representant de l'entitat fundadora Paco Oltra, dos representants dels impositors, Jose María Marugán

i Antonio Mateo, un membre del consell anterior que era Luis Vives, i un representant dels empleats, Miguel Calatayud.

Quan i com li comunica Joan Lerma que és el seu home per a presidir la Caixa?

El president havia de justificar al seu partit el convenciment de que jo era la persona idònia per a comandar la Caixa. Així m'ho va comunicar un mes abans de les eleccions de l'assemblea general que havia d'elegir el consell d'administració. Em va convocar al carrer Albacete, a la seu del PSPV i, en la reunió, em va explicar:

—He pensat amb tu com a la persona més adequada per a presidir la Caixa, però hem de tindre en compte que tothom no hi està d'acord. Si actues com ho has fet a Torrent, tot anirà bé.

Va destacar el fet que un dels objectius era poder formar part de la cúpula de la Confederación Española de Cajas de Ahorros, la CECA.

En el transcurs de l'entrevista va entrar al despatx Manolo Ribas, que també havia de formar part de la nova executiva com a persona de reconegut prestigi, i em va comentar amb un somriure que podria ser president, però Lerma el va silenciar. A continuació, des del carrer Albacete, me'n vaig anar directament al domicili de Marcelino Alamar, el president de la Caixa, a comunicar-li com a mostra de deferència, que previsiblement jo ocuparia la presidència el següent mandat. Evidentment, ens coneixíem des de fa anys per la meua responsabilitat en la Caixa de Torrent.

La conversa va durar poc. No l'oblidaré mai, especialment pel que vaig haver de patir després:

—Et deixe una pereta en dolç, només et demane per favor que respectes, si pots, al meu conductor Pepe Rojas i al meu secretari particular, Pepe Monroig.

Li vaig explicar, que per mi, no hi hauria cap problema. Després vaig anar a parlar amb Sandalio Miguel Andreu, el vicepresident. Hui entenc perfectament les paraules amb què em va rebre perquè va insistir en què, tot i haver nascut ambdós a Torrent, ell era un home de la capital i jo no. Jo era de Torrent. En aquell moment vaig pensar que cap de les dos converses tenia transcendència. Faltava un mes per a la meua elecció.

Com es va trobar la situació financera de la Caixa?

Només començar, em vaig trobar amb la comunicació del Banco de España, en qualitat de supervisor estatal, anunciant una visita de caràcter urgent. L'inspector ens va informar que la Caixa registrava un forat econòmic de dènou mil milions de pessetes i la necessitat que el cas se solucionara de manera immediata o seria intervinguda. És a dir, el Banco de España assumiria la gestió de la Caixa. En conèixer la situació, em vaig quedar blanc, clar. No era això el que m'havia dit l'anterior president...

La Caixa havia destinat molts fons a obra social i no havia cobert econòmicament els riscos obligatoris. La morositat i els plans de jubilació dels empleats havien d'estar dotats amb una contrapartida monetària en els fons de reserva de l'entitat, cosa que no existia. Ei-

xes quantitats sumaven els dènou mil milions de pessetes que calia registrar en el capítol de pèrdues. La forma natural de constituir les reserves era guanyant molts diners i una part del benefici deixar-lo en reserva i no invertir-lo. Però el Banco de España va dir que no es podia esperar i en la Caixa ens vam trobar en una situació d'angoixa perquè ni es podien complir les ordres, ni obtindre ingressos ràpids per a seguir funcionant.

Quan vaig arribar a la presidència, ja havia començat la desinversió per a poder guanyar actius amb els quals cobrir eixos riscos. Però això costaria anys i l'ultimàtum del Banco de España no ens donava temps suficient per a obtindre l'efectiu que sanejara els comptes. Emili Tortosa, subdirector general, era la persona que lluitava amb les pressions del Banco de España i em va preguntar:

—Series capaç de reconèixer públicament que existeixen unes pèrdues de dènou mil milions de pessetes en l'exercici d'enguany?

Jo li vaig respondre:

—Si el cost personal i d'imatge que significa eixa declaració serveix per a sanejar l'entitat i poder partir de zero ho faré.

Tortosa em va replicar:

—Salvador és un calvari que has de passar, no hi ha cap alternativa, ho has d'explicar.

Vaig assumir una taca negra desagradable per a qualsevol responsable empresarial. En desembre de 1988 vam explicar, en la roda

de premsa corresponent, l'avanç del resultat de l'exercici de l'any i, amb tota la sang gelada, vaig detallar, amb pèls i senyals, la situació financera de la Caixa d'Estalvis de València.

En aquella roda de premsa vaig fer públiques també les paraules de l'anterior president, en les quals em ressaltava que em deixava una pereta en dolç. L'endemà, en el diari *Las Provincias*, van treure en la portada una pera amb un cuc eixint per un forat donant a entendre que havia heretat una fruita dolça però amb un cuc dins.

Quines mesures va adoptar de manera urgent?

Vam accelerar la venda de les inversions en obra social durant tot el 1988. No podíem esperar a què els beneficis anaren cobrint les pèrdues al ritme que ho estaven fent. A més, l'obra social era de caràcter fix i comportava una despesa important de manteniment. Era una font d'eixida de diners continua. Vaig decidir tancar La Cigüeña, edifici que va construir la Caixa el 1951 per a maternitat i com a parvulari per als fills dels empleats. Venguérem l'immoble a la Generalitat. També ens desfèrem de la residència que teníem en el carrer Governador Vell. Tancàrem un gabinet d'estudis financers. Es va vendre una finca de 600 fanecades de tarongers a la Barraca d'Aigües Vives, a Alzira, on funcionava una colònia infantil. L'operació per a cedir el castell de Xàtiva va ser molt complicada. Després de moltes converses i llargues discussions a tres parts vaig aconseguir que es posaren d'acord el conseller de Cultura, Ciprià Ciscar, i l'alcalde de Xàtiva, Miquel Calabuig, per a constituir un patronat que es fera càrrec de la seua gestió. Un altre dels grans disgustos que vaig patir durant el procés va ser la venda de l'Institut d'Investigacions Citològiques que funcionava en el carrer Amadeu de Savoia,

junt a La Cigüeña. Em vaig traslladar a Madrid per a intentar cedir-lo al Consejo Superior de Investigaciones Científicas, el CSIC. L'investigador valencià i director de l'Institut, Santiago Grisolia va posar el crit en el cel. Va convocar un dinar en l'Hotel Astoria al que va convidar al professor Severo Ochoa, amb el qual va impulsar el laboratori de l'Institut, en un últim intent per a evitar el traspàs del centre. Severo Ochoa em va dir:

—*Presidente, el Centro de Investigaciones Citológicas es la joya de la corona de la Caja.*

Sense dubtar li vaig respondre:

—*Don Severo, hay cosas que se deben hacer a pesar de que no se quieran realizar y esta es una de ellas. No queda otro remedio.*

El centre es va traspassar al CSIC però es va mantindre la placa amb el seu nom en la porta, com un símbol. Ho vaig demanar perquè quan férem la cessió, tot el material que hi havia propietat de la Caixa va passar a mans del CSIC, però el llegat del professor Severo Ochoa es reconeixia en la placa.

Com arriba la fusió amb la Caja de Ahorros de Segorbe?

El procés de venda de l'obra social era lent per a la urgència amb què pressionava el Banco de España. D'altra banda, la Caixa tenia un gran patrimoni. Havia comprat nombrosos edificis valuosos per a oficines però feia molts anys i els tenia comptabilitzats al preu de compra d'aquell moment. Cal pensar que la Caixa tenia més d'un segle d'història. En eixe moment el seu valor era molt elevat. No es

podien vendre perquè es necessitaven per a funcionar i no es podia revalorar el seu cost per a sanejar el balanç pels impostos de les plusvàlues, que calia pagar.

Parlant de la restauració del Mas del Jutge em vaig vore amb Vicent Palacios, una persona de confiança meua, aleshores cap d'auditoria de Caixa Torrent; li vaig explicar tot el que estava passant amb els comptes de Caixa València i em va donar la solució: si es feia una fusió es podien actualitzar els immobles a preu de mercat pràcticament sense pagar impostos de plusvàlua. Amb el preu actualitzat es podien cobrir les pèrdues, dotar els fons de pensions dels empleats, la morositat... sense que el balanç es deteriorara. Per a dur a terme una fusió és necessari revalorar els immobles, cosa que es feia pràcticament sense pagar impostos, ja que tenia una exempció del 99 per cent. És aleshores quan vérem la llum: amb una fusió, les pèrdues comptables que havia decidit declarar quedarien eixugades per la revalorització d'immobles sense cost fiscal.

En aquell moment vaig ser conscient que necessitava a Vicent al meu costat. La Caixa de Torrent estava sent absorbida per la Caja de Ahorros del Mediterráneo i li vaig comentar que no podia treballar per a la CAM. Ell havia de vindre a la Caixa de València i ajudar a dur avant la fusió. Ho recorde perfectament. Li vaig proposar ser secretari general de la Caixa d'Estalvis de València mentre passejàvem pel carrer Xàtiva, davant de la plaça de bous, a la porta de la Sombrerería Alberó.

La meua sorpresa va ser que, en la comissió executiva, no m'admeteren el nomenament de Vicent Palacios per al càrrec de secretari general. Algun conseller va interpretar que la proposta no obeïa als

interessos de l'entitat, sinó que jo intentava fer-me un mandat a la meua mida.

Així que, Emili Tortosa li va haver de crear a Vicent un lloc adequat a les seues capacitats al servei del director general resolent problemes. Dos anys després, Tortosa el feu secretari general.

Va ser difícil el procés de fusió?

En un primer moment, en octubre de 1987, havia telefonat a Román Bono, president de la CAM, perquè la situació estava al límit. Vam quedar a Moraira perquè estava a meitat camí entre València i Alacant. Li vaig oferir fusionar les dos grans caixes valencianes. La proposta consistia en que ell fora el president els dos primers anys i la seu estiguera a València. Em va respondre que l'operació li agradava però que la CAM estava duent a terme una gran expansió a Murcia i no podia ser en aquell moment. La CAM ja havia encetat el model de fusions amb la Caixa d'Alcoi, de Novelda, d'Orihuela, de Crevillent...

Un any després, la Caja de Ahorros de Segorbe era la millor candidata per a nosaltres. No tenia problemes financers, no necessitava la fusió però no podia créixer més a la comarca on estava implantada. Amb la fusió trobava una eixida. Tenia la capacitat de poder oferir a la Caixa de València la solvència necessària per a revalorar els actius.

Quan els presentàrem la iniciativa, els segorbins estaven negociant una proposta de la CAM en el mateix sentit i havien quedat decebuts. Consideraven que les condicions que els oferien eren una humiliació. Però nosaltres els vam valorar prou millor. Els vam oferir:

cinc-cents milions de pessetes, que eren els recursos propis que ells tenien, per a una fundació que conservaria el nom de Caja Segorbe, l'equiparació dels salaris als empleats amb els de la Caixa València, que això era molt important; fitxatges de directius de la Caja de Segorbe per a la Caixa de València...

Posteriorment, la Fundación Caja Segorbe es va convertir en la Fundació Bancaixa i va absorbir tota l'obra social de l'entitat financera. A canvi, un representant de Segorbe seria sempre vicepresident del patronat i, a més, presidiria una comissió delegada per a gestionar l'obra social en les comarques de l'Alt Palància i l'Alt Millars.

Com es va gestionar?

El president de Caja Segorbe, Rafael Calvo, i jo, anàrem en cotxe a parlar amb el Banco de España, a comunicar que se s'anava a produir la fusió i demanar el seu parer. Ens va rebre Aristóbulo de Juan, director general del servici d'inspecció en aquell moment, al qual li va semblar bé. Eixe dia, a suggeriment de Calvo, anàrem a dinar a un restaurant fundat en el segle XVIII, Casa Botín, els fundadors del qual eren originaris de Segorbe. Amb aquest vistiplau començàrem el procés. Aparaulada la fusió, em vaig entrevistar amb el ministre d'Economia, Carlos Solchaga. No em va dir clarament no a la fusió, però va posar entrebancs assegurant que era un frau encobert. Li vaig haver de dir que igual tenia raó però que era l'única cosa que podíem fer. Tenia tanta faena tancant la fusió que no podia encarregar-me d'un altre front. Tot i això, l'assemblea de la Caja de Segorbe no ho tenia clar.

Rafael Calvo va convocar una reunió amb els membres de l'assemblea i em va convidar a copresidir-la amb ell. Allí, vaig transmetre

tota l'empatia possible. Els vaig traslladar la meua estima i coneixement del territori on jo estiuejava fins els catorze anys amb els meus iaïos. Vaig descriure les meues vivències a La Artelina, el Mojón de Artel, Castellnovo, Geldo, Soneja, Cárrica, que després es diria Pernalba, la masia Carbonell que després va ser un centre educatiu dels escolapis... Fins i tot els vaig explicar la compra d'un carret i un ase per a no anar a peu a Segorbe, perquè estàvem a cinc quilometres, o l'anècdota del vermut en el bar Colón, davant de la catedral, quan era un xiquet.

Els membres de l'assemblea s'emportaren una bona impressió. Però encara haguérem de superar un últim obstacle que era convèncer als sindicats que pressionaren fins l'últim minut. En una saleta de l'edifici de la Caixa de la plaça Tetuán, em vaig reunir amb els dirigents de la UGT i Juan Ballester, que era la persona forta del PSOE en les caixes d'estalvi. Ballester va ser ferm en que se signava la fusió i es va acabar la discussió.

La fusió ja estava aprovada quan jo vaig abandonar la presidència de la Caixa. Ens va costar un any de gestionar permisos, burocràcia, negociacions. En tot cas, vaig obrir la porta a l'estratègia de les fusions. En 1991 es va concretar la fusió de la Caixa de Castelló, en 1993 la de Sagunt, i més avant la de Carlet.

Per quin motiu la Caixa no havia actuat abans?

L'error dels anteriors dirigents i part del consell va ser la prepotència amb que tractaren a totes les caixes de la Comunitat Valenciana. No se sentiren mai iguals. Eixe sentiment de superioritat el vaig eliminar el primer dia. En els anys anteriors, el tarannà prepotent s'havia

institucionalitzat tant que era impensable la fusió amb qualsevol caixa xicoteta.

En la dècada dels 70 hi havia tretze caixes valencianes de les quals només la de València i la d'Alacant, que s'anomenaven del Sureste, eren grans. La de Castelló i la Provincial d'Alacant eren mitjanes, i la resta eren de menor grandària com ara Ontinyent, Sagunt, Carlet, Segorbe, Torrent, Alcoi, Crevillent, Novelda i Orihuela. El primer que fa un pas endavant és la Caixa del Sureste, que va absorbir d'una tacada Alcoi, Orihuela, Crevillent i Novelda. La Caixa de València veu eixa actuació i reacciona dissenyant el pla F5, fusió cinc, que consistia, amb mentalitat provincial, en absorbir les quatre caixes que hi havia a la província de València. Quan la Caixa València intenta l'operació, com que havia tractat sempre tan malament a les caixes xicotetes, es troba amb que Sagunt, Torrent, Carlet i Ontinyent li van dir que no. I com que es van negar a ser absorbides, el projecte quedà aparcat. València mai va vore la possibilitat real d'una fusió amb bones condicions per a les parts absorbides.

Durant el temps en què negociàvem la fusió amb la Caja de Segorbe, el director general, Eugenio Pellicer, va entrar moltes vegades a mostrar-me el pla F5 que tenien previst.

Com a mostra de la prepotència a que m'he referit adés, contaré una anècdota ocorreguda en 1982, quan mon pare hagué de demanar un préstec per a sanejar la situació de Chocotosa. En ser jo vicepresident de la Caixa de Torrent, no em va paréixer procedent demanar el préstec en la mateixa entitat. Vaig anar a parlar amb el director general de la Caixa de València, José Joaquín Viñals, per a exposar-li la qüestió. M'havien advertit que no m'anaven a tractar bé, no obs-

tant, demaní la cita i me la donaren per a d'allí a quinze dies a les deu del matí. En arribar, l'ordenança em feu seure a la porta del despatx i, a la mitja hora, viu con li entrava el desdejuni al director general. Una altra mitja hora més tard em va rebre dempeus, li exposí la petició: un préstec hipotecari de vint-i-cinc milions de pessetes, amb garantia sobrada, per a cinc anys. I sense més contemplacions, em digué que no podia ser i em despatxà.

Anys després, sent jo president de la Caixa de València, entrà Vinyals, que ja estava jubilat, al meu despatx sense avisar, per a felicitar-me. No vaig tindre cor de retraure-li el que em feu.

Amb la fusió quedaven resolts tots els problemes?

Amb la fusió només tapàrem el forat existent per a poder cobrir els plans de pensions i la morositat. Aportava una solució per a regularitzar el balanç de manera comptable, però no ens proporcionava una entrada de capital per a poder continuar l'activitat financera. D'una altra banda, s'estava frenant amb les vendes i cessions la despesa que originava l'obra social.

El negoci de la Caixa era fer d'intermediari financer, captar els estalvis i donar crèdits. Però l'atractiu de l'activitat immobiliària era tan gran en aquell moment que cap entitat financera es va resistir a incrementar el compte de resultats dedicant-se a la construcció d'habitatges. La Caixa tenia dèsset mil milions de pessetes invertits en construcció. Haguérem d'abaratir molt els pisos per a ingressar efectiu i seguir exercint l'activitat financera. Teníem edificis en venda a València, a Paterna, a Aldaia i a Xirivella. Es donaren alguns casos d'especulació per part d'uns pocs consellers de la comissió